

Pénzügyi intézményrendszer Magyarországon 2019

DOI 10.35511/978-963-334-336-4

SOPRONI EGYETEM KIADÓ

Sopron, 2019

Szerkesztők:

Kovács Tamás, Szóka Károly, Varga József

Szakmai lektor:

Parragh Bianka

Szerzők:

Baranyi Aranka
Bartók János
Fóriánné Horváth Margit
Für István
Gál Veronika Alexandra
Gulyás Éva
Hegedűs Mihály
Kómár András
Kovács Róbert
Kovács Tamás

Moizs Attila
Parádi-Dolgos Anett
Pataki László
Sipiczki Zoltán
Szarka Gábor
Szóka Károly
Tatay Tibor
Tóth Gergely
Varga József
Végh Richárd

Nyelvi lektor: Tompáné Székely Zsófia

Technikai szerkesztő: Horváthné Józsa Ágnes

A könyv a Soproni Egyetem és a Magyar Nemzeti Bank közötti együttműködés keretében, a Magyar Nemzeti Bank támogatásával készült.

Kiadja: Soproni Egyetem Kiadó
9400 Sopron, Bajcsy-Zsilinszky u. 4.

Felelős kiadó: Dr. Alpár Tibor László kutatási és külügyi rektorhelyettes

© Soproni Egyetem Kiadó

Nyomdai kivitelezés: Pátria Nyomda Zrt.
Felelős vezető: Simon László vezérigazgató

ISBN 978-963-334-335-7 (nyomtatott)
ISBN 978-963-334-336-4 (elektronikus)

DOI 10.35511/978-963-334-336-4

Minden jog fenntartva.

Tartalomjegyzék

Előszó	11
I. rész A hazai bankrendszer működése	13
1. Új irány a monetáris politikában Magyarországon – A modern jegybanki eszközök és intézkedések gyakorlatorientált rendszerezése (Tóth Gergely)	15
1.1. Bevezetés	15
1.2. A monetáris politika fogalma, működése, szerepe	15
1.2.1. Monetáris politika fogalma	15
1.2.2. A monetáris intézkedések hatásmechanizmusa	16
1.2.3. A jegybanki eszköztár	25
1.2.4. A Magyar Nemzeti Bank	36
1.3. Irodalomjegyzék	66
2. A belföldi fizetési forgalom (Varga József)	69
2.1. A belföldi fizetési forgalom kerete	69
2.1.1. A belföldi fizetési forgalom meghatározása	69
2.1.2. A fizetési számla típusai	70
2.1.3. A pénzforgalmi jelzőszám	71
2.1.4. Fizetési szokások Magyarországon	72
2.2. Fizetési formák	75
2.2.1. Az átutalás	75
2.2.2. Beszedési megbízás	77
2.2.3. Okmányos meghitelezés (akkreditív)	80
2.2.4. Bankkártya	81
2.2.5. Fizetési számlához kötődő készpénzfizetési és fizetési számla nélküli fizetési mód	85
2.2.6. A csekk	87
2.3. Irodalomjegyzék	88
3. Bankok működése a Hitelintézeti törvény alapján (Kovács Róbert)	91
3.1. Helyzetkép a magyar hitelintézeti szektor intézményi összetételéről	91
3.2. A magyar hitelintézeti szektor szabályozási háttere	92
3.3. A pénzügyi szolgáltatás és kiegészítő pénzügyi szolgáltatás	94
3.4. A pénzügyi intézmények: a hitelintézet és szervezeti formái, valamint a pénzügyi vállalkozás	99
3.5. A hitelintézetek alapításának és működésének, illetve egyes tevékenységeinek engedélyezése	101
3.6. A kiadott engedély felügyeleti visszavonása	104
3.7. A szolgáltatás nyújtásának szabadsága: másik EGT-államban történő fióktelep létesítés szabályai	105
3.8. Irodalomjegyzék	106

4. A banki működés kockázatai (<i>Sipiczki Zoltán</i>)	109
4.1. Pénzügyi kockázatok	110
4.1.1. Hitelkockázat	110
4.1.2. Kamatlábckockázat	116
4.1.3. Likviditási kockázat	117
4.1.4. Mérlegen kívüli kockázat	119
4.1.5. Befektetési kockázat	119
4.1.6. Valutakockázat	120
4.1.7. Nyereség és jövedelemszerkezet romlása	120
4.1.8. Tőkemegfelelés elégségessége	121
4.2. Működési kockázatok	122
4.2.1. Belső csalás	122
4.2.2. Külső csalás	122
4.2.3. Foglalkoztatási gyakorlat és a munkahelyi biztonság	123
4.2.4. Ügyfelek, termékek és üzleti szolgáltatások	123
4.2.5. Eszközök fizikai károsodása	123
4.2.6. Üzleti zavarok és rendszerhibák (technológiai kockázatok)	124
4.2.7. Végrehajtás és folyamatmenedzsment	124
4.3. Szabályozási és környezeti kockázatok	124
4.3.1. Ország- és politikai kockázatok	124
4.3.2. Makrogazdasági politika	125
4.3.3. Pénzügyi infrastruktúra	125
4.3.4. Szabályozási kockázat	126
4.3.5. Pénzügyi vagy banki válság	127
4.4. Kockázatok kezelése a treasury menedzsmenttel	127
4.5. Irodalomjegyzék	128
5. Jelzálog-hitelintézetek (<i>Fóriánné Horváth Margit</i>)	131
5.1. Jelzálog-hitelintézet, zálogjog, önálló zálogjog, jelzálogjog fogalma. Jelzálog-hitelintézet elhelyezése a pénzügyi intézmények között	131
5.2. A jelzálog-hitelezés jogszabályi háttere	133
5.3. A jelzálog-hitelintézet működése	145
5.4. A magyar intézményi szabályozás hasonlítása más modellekhez	146
5.5. A magyar jelzáloghitelezés története a kezdetektől a hatályos törvény megjelenéséig	150
5.6. A magyar jelzálog-hitelezés intézményei	153
5.7. Irodalomjegyzék	159
6. Lakástakarékpénztárak (<i>Szóka Károly</i>)	161
6.1. A lakástakarékpénztárak és kialakulásuk	161
6.2. A magyarországi lakáspiac	161
6.3. A lakástakarékpénztárak kialakulása	166
6.4. A lakástakarékpénztárak magyarországi kialakulása	170
6.5. A lakástakarékpénztárak tevékenysége	172

6.6.	A lakástakarékpénztárak működése	177
6.7.	Az állami támogatás megszüntetése	182
6.8.	Irodalomjegyzék	183
7.	A szövetkezeti hitelintézetek Magyarországon (Moizs Attila).	187
7.1.	A szövetkezeti hitelintézet, a hitelintézetek sajátos megjelenési formája	187
7.2.	Szövetkezeti hitelintézetek Magyarországon	191
7.3.	A szövetkezeti hitelintézetek átalakításának aktuális állapotáról	199
7.4.	A szövetkezeti hitelintézetek jövője a magyar pénzügyi piacon	203
7.5.	Összefoglalás	208
7.6.	Irodalomjegyzék	209
8.	Egyéb banki műveletek és szereplők (Baranyi Aranka).	213
8.1.	Pénzügyi vállalkozások	213
8.2.	A lízing fogalma, története, típusai	215
8.2.1.	A lízing története	215
8.2.2.	A lízing fogalmának meghatározása a hazai jogszabályi környezetben	216
8.2.3.	A pénzügyi lízingszerződés	218
8.2.4.	Lízing fajtái	221
8.2.5.	A lízing tárgya	225
8.2.6.	A lízing ára	227
8.2.7.	A lízing és a hitel, mint eszközfinanszírozás jellemzői	229
8.3.	Faktorálás	231
8.3.1.	A faktorálás fogalma, jogi szabályozása	231
8.3.2.	Milyen jellemzői vannak a faktorálásnak?	232
8.3.3.	A faktoring fajtái	233
8.3.4.	Faktorpiaci kitekintő	236
8.4.	Irodalomjegyzék	238
9.	A bankszektor számviteli sajátosságai (Gulyás Éva)	241
9.1.	Bevezetés	241
9.2.	A hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások beszámolójára és könyvvezetésére vonatkozó számviteli előírások	242
9.3.	A hazai számviteli szabályozás	244
9.4.	Az IFRS-ek szerinti szabályozás	250
9.4.1.	A mérleg – pénzügyi helyzet kimutatás – felépítése	251
9.4.2.	Mérlegen kívüli tételek	252
9.4.3.	Átfogó jövedelem-kimutatás	253
9.4.4.	CF és Saját tőke-változás (SOCIE) kimutatás	254
9.5.	Pénzügyi instrumentumok	255
9.5.1.	A pénzügyi instrumentumok fogalma	255
9.5.2.	A valós érték	261
9.5.3.	A pénzügyi instrumentumok besorolására vonatkozó előírások	263

9.5.4.	Fedezeti ügyletek	265
9.5.5.	Magyar sajátosságok következményei	266
9.5.6.	Közzétételi kötelezettségek	268
9.6.	Függelékek	270
9.6.1.	Azonos jelentéssel használt kifejezések és rövidítések	270
9.6.2.	A számviteli kormányrendelet szerinti mérlegséma	271
9.6.3.	A számviteli kormányrendelet szerinti eredménykimutatás felépítése	272
9.6.4.	Egy lehetséges IFRS szerinti bankmérleg	273
9.6.5.	Az Átfogó jövedelemkimutatás egy lehetséges felépítése	274
9.7.	Irodalomjegyzék	275
II. rész A tőkepiac működése		279
10. A tőkepiac és a tőzsde (Végh Richárd, Szarka Gábor)		281
10.1.	A tőkepiac szerepe a gazdaságban	281
10.1.1.	Finanszírozás	284
10.1.2.	Kereskedés és árképzés	288
10.1.3.	Kockázatkezelés	289
10.2.	A tőzsde régen és ma – A tőzsde fejlődése napjainkig	293
10.3.	A Budapesti Értéktőzsde működési környezete és sajátosságai 2019 elején	295
10.4.	A Budapesti Értéktőzsde piacfejlesztési stratégiája 2016-2020	301
10.5.	Irodalomjegyzék	306
11. Befektetési alapok (Tatay Tibor)		309
11.1.	A befektetési alapok rövid története a kezdetektől napjainkig	309
11.2.	A befektetési alapok, mint portfólióbefektetések	313
11.3.	A befektetési alapok létrehozása, működése	319
11.4.	A befektetési alapok csoportosítása	321
11.5.	A hozamok és kockázatok összemérésének gyakorlati kérdései	325
11.6.	Irodalomjegyzék	329
12. Kockázatitőke-alapok (Kovács Tamás)		331
12.1.	Fogalmi értelmezés	331
12.2.	Jogi szabályozás	335
12.3.	A piac számokban – az elmúlt négy év rövid áttekintése	337
12.4.	Irodalomjegyzék	340
III. rész Biztosítási szektor		343
13. A biztosítási piac jellemzői és szereplői (Parádi-Dolgos Anett)		345
13.1.	Bevezetés	345
13.2.	Kockázatok	346
13.3.	A biztosítási piac és szereplői	348
13.4.	Irodalomjegyzék	361

14. Élet- és nem-életbiztosítások (<i>Bartók János</i>)	363
14.1. Személybiztosítás	365
14.2. Életbiztosítás	366
14.2.1. Az életbiztosítások története	366
14.2.2. Az életbiztosítási piac szereplői Magyarországon	367
14.2.3. Az életbiztosítások célja	368
14.2.4. Az életbiztosítási szerződés szereplői	369
14.2.5. Az életbiztosítások típusai	369
14.2.6. Kiegészítő biztosítások	372
14.2.7. Az életbiztosítások egyéb szempontú csoportosítása	373
14.2.8. Az életbiztosítások specialitása	373
14.2.9. A biztosítások költségei	374
14.2.10. A díjtartalék	376
14.2.11. Az életbiztosítási piac gazdasági jelentősége	377
14.2.12. Az életbiztosítási piac intézményrendszere	378
14.2.13. Az életbiztosítási piac szabályozása, etikus biztosítás	379
14.3. Nem-életbiztosítások	385
14.3.1. A nem-életbiztosítások története	386
14.3.2. A nem-életbiztosítási piac szereplői Magyarországon	387
14.3.3. A nem-életbiztosítások célja	388
14.3.4. A nem-életbiztosítási szerződés szereplői	388
14.3.5. A nem-életbiztosítások típusai	389
14.3.6. Kiegészítő biztosítások	392
14.3.7. A nem-életbiztosítások egyéb szempontú csoportosítása	393
14.3.8. A nem életbiztosítások specialitásai	393
14.4. Viszontbiztosítás	394
14.5. A biztosítási szektor kihívásai	395
14.6. Irodalomjegyzék	396
IV. rész Pénztári szektor	399
15. Önkéntes kölcsönös biztosító pénztárak (<i>Gál Veronika Alexandra</i>)	401
15.1. Önkéntes pénztárak fejlődése Magyarországon	402
15.2. Az önkéntes pénztárak működési alapelvei	403
15.3. Az önkéntes pénztárak alapítása	404
15.4. A tagsági viszony	405
15.5. Az alapszabályra vonatkozó előírások	407
15.6. Az önkéntes pénztárak szervezete	408
15.6.1. A közgyűlés feladata és hatásköre	409
15.6.2. Az igazgatótanács feladata és hatásköre	411
15.6.3. Az ellenőrző bizottság feladata és hatásköre	411
15.6.4. Az ügyvezető feladata és hatásköre	412
15.7. A pénztárak gazdálkodása	412
15.8. Az önkéntes pénztárak átalakulása, megszűnése	414

15.9.	Az önkéntes nyugdíjpénztárak	416
15.10.	Az önkéntes önszegélyező pénztárak	418
15.11.	Az önkéntes egészségpénztárak	419
15.12.	A pénztári szektor helyzete és tendenciái	421
15.13.	Irodalomjegyzék	425
16. Magánnyugdíjpénztárak és foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézmények (Tatay Tibor)		
16.1.	A magánnyugdíjpénztárak	427
16.2.	A foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézmények	431
16.3.	Irodalomjegyzék	434
V. rész A pénzügyi intézményrendszer működésének egyes speciális területei		
437		
17. A pénzügyi szervezetek szanálása (Kómár András)		
439		
17.1.	A szanálási keretrendszer kialakulása és magyarországi bevezetése	439
17.2.	A hazai szanálási keretrendszer főbb elemei	440
17.3.	A szanálási eszköztár	444
17.4.	Szanálási kollégiumok	445
17.5.	A szanálás finanszírozása	446
17.5.1.	A Szanálási Alap	447
17.5.2.	Az Országos Betétbiztosítási Alap szanálásfinanszírozási szerepe	448
17.6.	Az MKB Bank Zrt. szanálása	448
17.7.	A szanálási keretrendszer jövője	450
17.8.	Irodalomjegyzék	451
18. Az OBA, a BEVA és a Szövetkezeti Hitelintézetek Tőkefedezeti Közös Alapja működésének jellemzői (Pataki László)		
455		
18.1.	Nemzetközi kitekintés	455
18.2.	A hazai betétbiztosítási rendszer jellemzői	456
18.3.	A BEVA működésének jellemzői	464
18.4.	Szövetkezeti Hitelintézetek Tőkefedezeti Közös Alapja	467
18.5.	Önkéntes Betétbiztosítási Alapok	469
18.6.	Irodalomjegyzék	470
19. A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása, valamint a leküzdésükre irányuló szabályozás (Für István).		
473		
19.1.	A pénzmosás fogalma	473
19.1.1.	A pénzmosás folyamata	474
19.1.2.	Pénzmosási technikák	474
19.2.	A terrorizmus finanszírozása	483

19.3.	Nemzetközi fellépés a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása ellen	484
19.3.1.	ENSZ Egyezmények	484
19.3.2.	A Pénzügyi Akciócsoport (FATF)	485
19.3.3.	Az Egmont Csoport	486
19.3.4.	Az Európa Tanács egyezményei és a Moneyval	487
19.3.5.	Az Európai Unió szabályozása	487
19.3.6.	Az Európai Felügyeleti Hatóságok ajánlásai és iránymutatásai	490
19.3.7.	A Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság ajánlásai	490
19.3.8.	Wolfsberg Csoport	491
19.4.	A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása elleni hazai szabályozás és intézményrendszer	492
19.4.1.	Előzmények	492
19.4.2.	Hatályos szabályok	492
19.5.	Irodalomjegyzék	498
20.	A hitelintézetek könyvvizsgálata (Hegedűs Mihály)	501
20.1.	Bevezető	501
20.2.	A hitelintézeti könyvvizsgálat környezete	502
20.2.1.	A könyvvizsgálat célja és a könyvvizsgálati kötelezettség	502
20.2.2.	A könyvvizsgálóval szemben támasztott szakmai és függetlenségi követelmények	504
20.3.	A könyvvizsgálati munka szakaszai	507
20.3.1.	A megbízás elfogadásához szükséges alapfeltételek	507
20.3.2.	A könyvvizsgálat tervezése	508
20.3.3.	A társaság tevékenységének megismerése	509
20.3.4.	A kockázatok és kezelésük	510
20.3.5.	Átfogó könyvvizsgálati terv kidolgozása	512
20.3.6.	Az alapvető vizsgálati eljárások, tesztek jellegének, ütemezésének és terjedelmének meghatározása	517
20.3.7.	Az általános kontrollkörnyezet vizsgálata	518
20.3.8.	A csalás kockázatának vizsgálata a hitelintézeti könyvvizsgálat részeként	520
20.4.	A beszámoló vizsgálata egyéb szempontjai	523
20.5.	Irodalomjegyzék	529
VI. rész	A szerzőkről röviden	533

4. A banki működés kockázatai

A kockázatok a bank átfogó teljesítményére gyakorolt várt vagy nem várt kedvezőtlen hatásokat jelentik. Ellentétben a reálgazdasági vállalati tevékenységgel, a pénzügyi intézmények üzletszerűen aktívan generálják, másrésztől kezelik a kockázatokat. A kockázatkezelésnek ezért be kell épülnie a hitelintézeti folyamatok teljes spektrumába.

A kereskedelmi bankok tevékenységének vizsgálata során a kockázatokra nagyobb figyelmet kell fordítani, mint más szektorokban, mivel a kereskedelmi bankok legfőbb tevékenysége „mások pénzének kezelése”, ezért fokozottan fennáll a megbízó-ügynök probléma. Vagyis az információs aszimmetria jelentős ebben a szektorban, valamint a bank-menedzsment kockázati attitűdje eltérhet a bank tulajdonosaitól és a betétesekétől. Egy bank csődje pedig a lakosság, a vállalati szféra, valamint más bankok, esetleg a bankszektor egy részének vagy egészének összeomlásához vezethet. A banki működés kockázatai fejezet ezért a hitelintézetek szempontjából vizsgálja meg, milyen veszélynek vannak kitéve a tevékenységük során ezek a gazdaságilag fontos intézmények.

A bankok számos kockázatnak vannak kitéve, melyeket három fő csoportba oszthatunk: pénzügyi, működési és környezeti kockázatokra. Részletesen lásd az 1. táblázatban.

A banki kockázatok egyrészt az intézmény működéséből erednek (pl. technológia, működési hatékonyság, szabályozási környezet), másrészt pedig a bank portfóliójához kapcsolódóan merülnek fel (pl. hitelkockázat, valuta kockázat).

A törvényi szabályozás meghatározza, hogy milyen kockázatokra a hitelintézeteknek milyen tartalékot kell képezniük. Általános kockázati céltartalék képezendő az előre nem látható, illetőleg nem meghatározható veszteségek fedezetére. Kockázati céltartalékot kell képezni a kamat-, árfolyam- és mérlegen kívüli kötelezettség kockázataira. Végül értékvesztés képezendő a hitelezési, befektetési és országkockázati tényezők esetében.

Pénzügyi kockázatok	Működési kockázatok	Szabályozási és környezeti kockázatok
Hitelkockázat	Belső csalás	Ország- és politikai kockázatok
Kamatlábkkockázat	Külső csalás	Makrogazdasági politika
Likviditási kockázat	Foglalkoztatási gyakorlat és a munkahelyi biztonság	Pénzügyi infrastruktúra
Mérlegen kívüli kockázat	Ügyfelek, termékek és üzleti szolgáltatások	Szabályozási kockázat
Befektetési kockázat	Eszközök fizikai károsodása	Pénzügyi vagy banki válság
Valutakockázat	Üzleti zavarok és rendszerhibák (technológiai kockázatok)	
Nyereség és jövedelemszerkezet romlása	Végrehajtás és folyamatmenedzsment	
Tőkemegfelelés elégségsége		

1. táblázat: A banki kockázatok áttekintése

Forrás: Greuning, Bratanovic (2009)

A hitelintézet a tevékenységével együtt járó hitelezési-, kamat-, árfolyam-, befektetési-, ország- és egyéb kockázatok fedezetére ráfordításként történő elszámolással kockázati céltartalékot köteles képezni, és a behajthatatlan követelés leírására először a kockázati céltartalékot köteles felhasználni. A kockázati céltartalékot a hitelintézetek ráfordításként számolják el, ami azt jelenti, hogy így a céltartalék képzett összege adóalapcsökkentő tétel (Gálfalvi et al., 2016).

A befektetési és hitelezési portfólió diverzifikálása jelentősen csökkentheti egy pénzügyi intézet kockázatait, ezzel növelve annak ellenálló képességét a válságokkal szemben. A kockázat gondos mérlegelésének hiánya is szerepet játszik a pénzügyi válságok kialakulásában.

4.1. Pénzügyi kockázatok

4.1.1. Hitelkockázat

A hitelkockázat a bankoknak az az alapvető kockázata, hogy a hiteladósok részben vagy egészében nem fogják visszafizetni a kihelyezett hitelt. Ezt a kockázatot hitelkockázatnak vagy a visszafizetés kockázatának hívjuk.

A hitelkockázat pontos meghatározását a Magyar Nemzeti Bank 11/2017. (XI.06.) számú ajánlása adja: „A hitelkockázat a szerződéses partnerek nem- (vagy nem a szerződési feltételek szerinti) teljesítéséből fakadó, azaz a pénzügyi szervezettel szemben fennálló (mérlegben lévő vagy mérlegen kívüli) kötelezettségek teljesítésének részleges vagy teljes mulasztásából eredő, jövedelmezőséget és tőkehelyzetet érintő veszteségek veszélye.” (MNB 11/2017. (XI.06.) számú ajánlás). A kockázatvállalás a pénzügyi közvetítőrendszer intézményeinek sajátossága. Ebből kiindulva a pénzintézetek célja nem a hitelkockázat megszüntetése, hanem megfelelő keretek között tartása, a pénzügyi szervezet hitelkockázati kitettségének megfelelő azonosítása, mérése és kezelése.

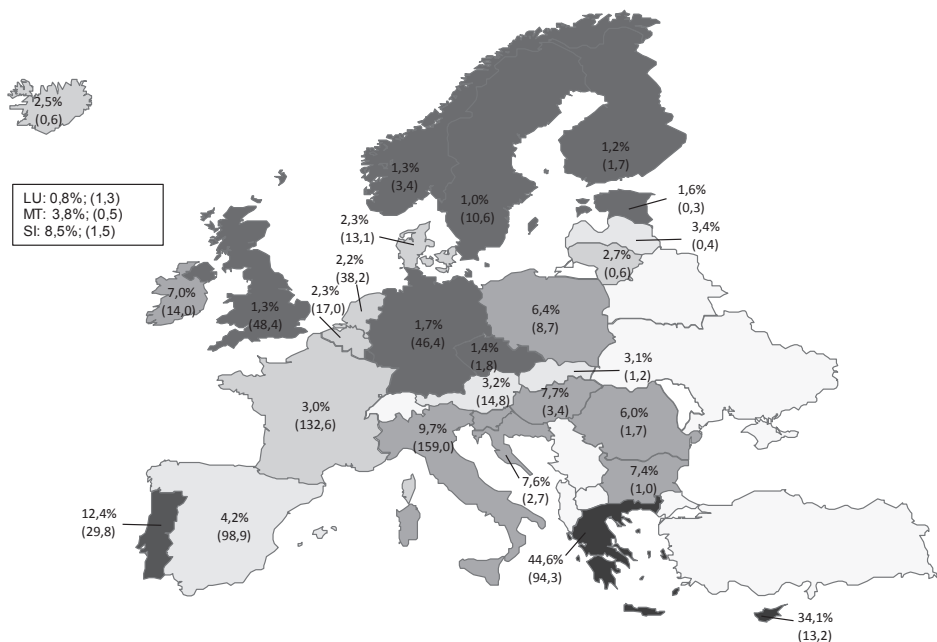
A bankok megpróbálják felmérni a hiteligénylők hitelképességét, és a túl nagy kockázatú ügyfeleknek nem fognak hitelt folyósítani, hogy az így keletkező veszteségeket megelőzzék. A hitelkockázat pontos mérése törvényileg is elvárt: a hitelminősítés során kockázat alapján megadott sávokba kell rendelniük a kintlevőségeiket, és ez alapján végzik el a várható veszteségekre a tartalékképzést. A kintlevőségek öt értékelési csoportba (problémamentes, külön figyelendő, átlag alatti, kétes, rossz) kerülnek besorolásra. Az egyes értékelési csoportokhoz a fizetési késedelmek alapján egy konkrét tartalék mérték van hozzárendelve és e százalékos mérték alapján kerül az adott értékelési csoportba sorolt valamennyi követelés után értékvesztés elszámolásra.

1. Problémamentes hitel esetén a megtérülés valószínűsíthető és az adósságszolgálat visszafizetésében 15 napnál nagyobb elmaradás nem történt (0% a várható veszteség mértéke).
2. Külön figyelendő kintlevőség, ahol veszteség nem valószínűsíthető, de olyan információk vannak a hitelintézet birtokában, amely alapján az adós vagy a hitel az általánostól eltérő kezelést igényel (1-10% a várható veszteség mértéke).
3. Átlag alatti besorolású hitelek a rendelkezésre álló információk alapján szokásosnál magasabb kockázatúnak minősülnek, illetve bizonyos mértékű veszteség várható (11-30% a várható veszteség mértéke).
4. Kétesnek minősülnek azok a kintlevőségek, ahol veszteség várható, de mértéke még nem ismert, illetve az adósságszolgálati késedelem 90 napnál nagyobb vagy rendszeres. Ide soroljuk a peresített követeléseket is (31-70% a várható veszteség mértéke).

5. Rossznak minősülnek azok a követelések, ahol a várható veszteség 70%-nál magasabb mértékű, illetve az adós ellen felszámolási eljárás indul (71-100% a várható veszteség mértéke).

Azonban az adósminősítés múltbéli adatokkal dolgozik, így nem zárható ki ez a kockázat teljesen, csak csökkenteni lehet. Ezt támasztja alá az 1. ábra, vagyis a legalább 3 hónapja nem törlesztett hitelek aránya az összes hitelhez még a fejlett országokban is 1-3% között alakul egy nem recessziós időszakban is.

A hitelkockázat csökkentésével ellentétesen hat, hogyha a bank növelni akarja profitját és piaci részesedését, akkor a bank bővíti azoknak a körét, akiknek hitelt nyújt. Óhatatlanul elmozdul a jó hitelfelvevők körétől a kockázatosabb adósok felé. A 2008-as nemzetközi gazdasági válság alapvetően változtatta meg a banki kockázatkezelésről alkotott képet. A bankok a válságot megelőző időszak során a rövid távú jövedelmezőségre fókuszálva erős kockázati versenyt folytattak, miközben kevésbé törődtek a csak hosszabb távon potenciálisan felmerülő kockázatokkal, így például a devizahitelezés esetén az árfolyamkockázattal. A válság fájó tanulsága, hogy a bankok önmagukban nem képesek a pénzügyi rendszer stabilitását fenntartani. Ehhez a rendszerszintű pénzügyi kockázatok mérséklésére, és így megfelelően kalibrált makroprudenciális előírásokra is szükség van. Magyarországon az MNB a Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. számú törvényben felhatalmazást és eszközöket kapott arra, hogy makroprudenciális hatóságként a nemzeti szinten megjelenő pénzügyi rendszerkockázatokat hatékonyan kezelje.

1. ábra: A nem-teljesítő hitelek aránya és volumene Európában
 (2018 II. negyedévi adatok; NPL ráta (3 hónapja nem törlesztett hitelek) százalékban, zárójelben pedig a nemteljesítő hitelállomány nagysága milliárd euróban. ■ alacsony, ■ közepes, ■ magas NPL aránnyal bíró tagállamok.)

Forrás: MNB (2018a)

A jegybank egyik feladata tehát, hogy prudens mederbe terelje a bankok hitelpolitikáját. Nem kívánatos tehát olyan hitelkockázati politika meghatározása, melynek keretében piaci versenylőny megszerzése érdekében a pénzügyi szervezet tudatosan vállalja a hitelezési feltételek (például egyes dokumentumok bekérésétől való eltekintés, alacsonyabb fedezettségi követelmények meghatározása) enyhítését, lazítását. Szükséges tehát, hogy a bank olyan hitelezési stratégiát alakítson ki, amellyel eredményesen tud lavírozni az észszerűen behatárolt kockázatot, a jövedelmező működés és a fizetőképesség megőrzésének követelményei között. Ez elérhető, ha sikerül a bankot érintő veszteségek bekövetkezésének valószínűségeit minél pontosabban kiszámítani, ezáltal meghatározhatóvá válik a veszteségmennyiség, amit a hitelintézet még elfogadottnak tekint, beleértve az ügyletek jövedelmezőségét és a kockázati szint optimális arányát.

A megfelelő hitelkockázat kezelés azért is fontos tényező, mert a kereskedelmi bankok hitelképessége elsősorban nem a források és a kihelyezett hitelek terjedelmétől, hanem szerkezetétől, összetételétől függ. A rendben megtérülő hitelek ugyanis újabb kihelyezéseket tesznek lehetővé, míg a gyakori prolongálások és késedelmes törlesztések kikezdhetik a bank hírnevét, hitelképességét.

Az előzőekből azonban az is következik, hogy a hitelképesség kétarcú jelenség: a bank hitelképessége nagyban függ azon vállalatok és szervezetek hitelképességétől, amelyekkel hitelkapcsolatban áll. Ily módon bár a bizalom a hitelkapcsolatok kezdeményezésének fontos tényezője, de létrejöttében már meghatározó szerepe a hiteladós vagyoni helyzetének, a hitelcél jellegének, a fizetőképességnek, a fedezetnek vagy biztosítéknak és a biztonságos megtérülésnek van.

A hitelkockázatot tovább súlyosbíthatja az egy hiteladós vagy egy ágazat számára kihelyezett túl nagy összegű hitel (például az eszközök és mérlegén kívüli tételek jelentős hányada összpontosul egy ágazatra vagy földrajzi régióra). Ezt a kockázatot a Magyar Nemzeti Bank a hitelezési kockázat gyűjtőfogalmába teszi „koncentrációs kockázat” néven. A túlzottan koncentrált hitelezésből eredő kockázat megelőzésére, csökkentésére a bankoknak diverzifikálniuk kell kihelyezéseiket (hitelportfóliójukat) különböző hiteladósok és különböző tevékenységek között.

A hitelkockázat felismerése, kezelési módja: a legfontosabb a kitettség mértékének, ezáltal a hitelkockázat nagyságának a mérése. A várható veszteség becslésére a bankok adósminősítési rendszereket dolgoztak ki, amely már a hitelkihelyezés előtt képes az adóst, illetve az ügyletet értékelni és kockázati osztályba sorolni. A hitelek egy úgynevezett rating kategóriába kerülnek besorolásra, mely a nemfizetés valószínűségét (PD) hivatott kifejezni.

A bankok hitelezési kockázatának csökkentésére szolgáló másik módszer a fedezet megkövetelése, amelynek értékesítéséből a bankhitel visszafizethető, ha a hiteladós normál tevékenységéből nem tudná a hitelt visszafizetni.

A hitelkockázat kezelése hitelkockázati limitek meghatározásával is megvalósul. A jövedelemarányos és fedezet arányos limiteket a bankok a belső szabályzatukban is rögzítik, de jogszabályi kötelezettség is az adósságfékek alkalmazása, főleg a lakossági hitelezés területén.

A korábban megjegyzettek szerinti makroprudenciális politikából fakadóan, a hosszú távon fenntartható hitelezés biztosítását, valamint a válságtanulságokat szem előtt tartva, az MNB Pénzügyi Stabilitási Tanácsa 2015. január 1-jétől bevezette az adósságfék-szabályozást, amely alapvetően két fő pillérből áll. A jövedelemarányos törlesztőrészlet mutató (JTM) az ügyfelek rendszeres, legális jövedelmének meghatározott arányában korlátozza az új hitel felvételekor maximálisan vállalható törlesztési terheket és ezáltal mérsékli az ügyfelek eladósodását. A második pillér a hitelfedezeti mutató (HFM) a fedezett hiteleknél (pl. jelzáloghitelek) a fedezetek (lakásérték) arányában korlátozza a felvehető hitelek nagyságát.

A hitelezés egészséges szerkezetének fenntartásához a 2018. október 1-jétől kamatrögzítési periódusok szerint differenciált jövedelemarányos törlesztőrészlet mutató előírás is hozzájárul. A jövedelemarányos törlesztőrészlet mutató (JTM) alapján az 5 évnél rövidebb kamatperiódusú forint jelzáloghitelek felvétele esetén az adós havi törlesztőrészeinek összege nem haladhatja meg a rendszeres havi nettó jövedelem 25, illetve magasabb jövedelem esetén 30 százalékát. Öt évnél hosszabb, de 10 évnél rövidebb kamatperiódusú új forint jelzáloghitelek esetében az arány a rendszeres havi nettó jövedelem 35, illetve 40 százaléka lehet. A legalább 10 évre vagy a futamidő végéig fixált kamatozású forint jelzáloghiteleknél – a kisebb kamatkockázat miatt – nem módosult a 2015-ös 50, illetve 60 százalékos JTM-limit. A nem forintban felvett hitelek esetében alacsonyabb limiteket kell alkalmazni (MNB 2018b).

A jövedelemarányos törlesztőrészlet mutató (JTM) és a hitelfedezeti mutató (HFM) főbb vonásait a 2. és a 3. táblázat tartalmazza.

	Kamatperiódus		
	Kevesebb, mint 5 év	Legalább 5 év, de kevesebb, mint 10 év	Legalább 10 év vagy végig fix
400 ezer forint alatti havi nettó jövedelem	25%	35%	50%
400 ezer forint vagy feletti havi nettó jövedelem	30%	40%	60%

2. táblázat: Jövedelemarányos törlesztőrészlet mutató (JTM) korlátok
(százalékos értékek: A jövedelem legfeljebb mekkora %-a fordítható hiteltörlesztésre?)

Forrás: MNB (2018b)

	Jelzáloghitel	Gépjárműhitel
Forinthitel esetén	80%	75%
Euróalapú és euróhitel esetén	50%	45%
Egyéb devizahitel esetén	35%	30%

3. táblázat: Hitelfedezeti mutató (HFM) korlátok

(értékek: Mekkora a hitel maximális elbíráláskori értéke a fedezet forgalmi értékének arányában?)

Forrás: MNB (2018b)

Az adósságfék-szabályozások célja, hogy az alacsonyabb jövedelemmel rendelkező, valamint kamatkockázatnak kitett ügyfelek is megfelelő jövedelmi tartálékkal rendelkezzenek, felkészülve ezzel a törlesztőrészletek kedvezőtlen megváltozására.

4.1.2. Kamatlábckockázat

Kamatlábckockázat az eszközök és források eltérő kamatláb változása miatt romló pénzáramlásának kockázata (cash flow). Ez abból ered, hogy eltérő az eszközök és források kamaterzékenysége. Az eszközöket és forrásokat akkor tekintjük kamaterzékenynek, ha az eltérő lejárat miatt jelentősen megváltozik a forrásköltség (pl. betétek után fizetett kamatok) és a kihelyezett eszközök kamatbevétele. Legjellemzőbb példája, amikor alacsony kamatkörnyezetben kihelyezett hosszúlejáratú hiteleket évekre fixált kamatlábbal helyezi ki a bank. Azonban egy esetleges kamatkörnyezet növekedés hatására a forrásköltsége megnő a banknak

(pl. megnő a betétek elvárt kamata), eszközeinek kamata viszont nem változik így veszteséges lesz a banki működés.

Kamatláb kockázat felismerése, kezelésének módja: a bank szabályozni tudja a kamatkockázatot az eszközök és források lejáratainak összehangolásával, azaz, ha a kamatérzékeny eszközöket kamatérzékeny forrásokkal finanszírozza.

Minél nagyobb a kamatláb változása és minél hosszabb az eszközök, illetve források lejáratja, annál nagyobb a kamatláb kockázat. A bankok az eszközök és források lejáratja (kamatérzékenysége) összehangolása mellett viszonylag új módszereket, határidős kamatműveleteket (interest rate futures) és opciókat is alkalmazhatnak a kamatkockázat csökkentésére.

4.1.3. Likviditási kockázat

A likviditás azt jelenti, hogy a bank folyamatosan eleget tud tenni fizetési kötelezettségeinek, azonnal teljesíteni tudja ügyfelei követelését, ha pénzt akarnak felvenni számlájukról, vagy hitelt akarnak igénybe venni. Normál körülmények között a betétek felvétele nem okozhat problémát a banknak, ha elegendő likvid eszközzel, azaz készpénzzel, jegybanki betéttel és más pénzügyintézeteknél elhelyezett betétekkel rendelkezik. A likviditás további forrása lehet a más bankoktól, illetve a központi banktól felvett hitel, valamint a bank eszközei között lévő értékpapírok mobilizálása.

A likviditáskezelés kulcsfontosságú banki tevékenység. A bankok különösen érzékenyek a likviditási problémákra, hiszen forrásoldalon sok likvid forrást (pl. rövid lejáratú betéteket) tartanak, de eszköz oldalon főként hosszú lejáratú illikvid hiteleket.

Számos további ok van, ami miatt a banki működéstől függetlenül is romolhat a bankok likviditási pozíciója, azonban ezeket kezelniük kell:

- Egyrészt azt, hogy fizetési kötelezettségeit milyen arányban teljesíti bank-számlapénzzel, készpénzzel vagy készpénzkímélő és -helyettesítő módokkal, nem a bank, hanem az ügyfél dönti el. Ennek befolyásolására azonban a kereskedelmi bankoknak kevés lehetőségük van;
- A készpénzkészlet a kereskedelmi bankoknál nem forrás, hanem eszköz. Ennek megfelelően, ha túl magas készpénzkészlettel rendelkeznek, akkor ennek arányában kevesebb hitelkihelyezésre van módjuk. Ha viszont túl

alacsony készpénzkészletet tartanak, kifizetési nehézségei keletkezhetnek, ezért közvetlen jegybankpénzért kell fordulniuk a jegybankhoz, ami ugyancsak a hitelkihelyezési lehetőségeket korlátozza. Az indokoltnál kisebb készpénzkészlet miatt gyakori és költséges pénzszállítások merülhetnek fel;

- A készpénzkészlet mértékének meghatározásánál nem lehet eltekinteni az ügyfelek üzleti tevékenységének természetétől, a jegybanki pénzhez való jutás rendszerétől, a helyi adottságotól, a kereskedelmi bankok hálózatának területi elrendeződésétől stb. sem.
- A bankszámlapénz formájában rendelkezésre álló likviditás biztosítása részben az ügyfelek általános pénzügyi helyzetétől, részben a bank saját üzletpolitikájától függ: a nem kielégítő fizetési morál, az ügyfelek fizetésképtelensége sok nehézséget okozhat a belső és a külső pénzforgalomban egyaránt.

A kereskedelmi bankoknak tehát – több szempontból is – elemi érdeke a likviditási problémák felismerése és készpénzkészletük optimalizálása.

A banknak a nagy likvid tartalékok fenntartása sem lehetőség, mert jellemzően a likvid eszközök alacsony jövedelmezőséget generálnak, míg a források magas költségeit fizetnie kell. Tehát magas likviditással rendelkező bankok alternatív hozamtól esnek el. A mobilizálható, likvid értékpapírok is kevesebb jövedelmet hoznak, mint a folyósított hitelek. Ha pedig a banknak kölcsönforrásokat kell igénybe vennie likviditása fenntartásához, akkor az emelkedő kamatlábak csökkenthetik eredményét.

Ezzel szemben az illikviditás kockázata, a bank csődbejutásának veszélye áll.

A likviditás kockázat veszélye különösen nagy a válsághelyzetekben. Ha megrendül az adott bankban a bizalom, vagy jelentősebb a gazdasági visszaesés, az esetleges pánik tömeges pénzfelvételt okozhat, amelyet a „bank megrohanásának” is szoktak nevezni.

A finanszírozási források és a lejáratok diverzifikálása lehetővé teszi, hogy a bank elkerülje a likviditási zavarokat, ehhez azonban fejlett likviditáskezelési menedzsment és finanszírozási stratégia szükséges.

Ha a kereskedelmi bankok nem rendelkeznek a napi forgalom lebonyolításához elegendő egyenleggel a likviditási tartalékok mozgósítására kerül sor, amelynek keretében:

- intézkedni kell a követelések behajtásáról;
- hitelt kell felvenni a bankközi kapcsolatokban;
- jegybanki pénzürt kell folyamodni.

A likviditás forrása lehet a forgalomképes, azonnal értékesíthető értékpapírok birtoklása. Azonban az értékpapír csak úgy testesítheti a likviditási funkciót, ha kereslet is van iránta. Ezért egy rendszerszintű likviditási válságban csak korlátozottan tudja betölteni likviditási funkcióját.

4.1.4. Mérlegen kívüli kockázat

Az utóbbi években megnőtt a száma azoknak az új pénzügyi eszközöknek, amelyek a mérlegen kívüli tételek között tartanak nyilván. A bankok kockázati ellenőrzésének ezeket az eszközöket is figyelembe kell vennie. Az ellenőrzést meglehetősen bonyolulttá teszi, hogy e fogalomba sokféle, különböző természetű művelet tartozik (banki kezességvállalások, banki garanciák, határidős ügyletek, egyéb szerződéses kötelezettségek).

4.1.5. Befektetési kockázat

Az MNB 11/2017. (XI.06.) számú ajánlás szerint a befektetési kockázat: bizonyos (tipikusan hitelviszonyt vagy tulajdoni viszonyt megtestesítő értékpapírokba való) befektetések kockázata (a kifizetések nem a szerződésnek megfelelően történnek); A hitelek mellett a bankok jelentős értékpapír állományt is tartanak, egy részét befektetési szempontok miatt, másrészt likvid tartalékként. A banki üzletág ezért összefonódik a tőkepiacok üzletével. A befektetési kockázat a bank befektetéseinek esetleges értékvesztéséből következik. A befektetési kockázat különösen jelentős a befektetési bankok körében. A leggyakoribb fajtái a részvénykockázat ami a részvényárfolyam-ingadozásokból eredő potenciális veszteségeket jelenti, valamint az árucikk-kockázat (a mezőgazdasági, ipari és energiatermékek, például a búza, a réz és a földgáz árának ingadozásából eredő potenciális veszteségek).

Befektetési kockázat felismerése, kezelésének módja: az ilyen kockázatok mérséklése érdekében a bankok fedezeti szerződéseket használnak. Például a kockázatnak kitett pozícióval ellentétes irányú pénzügyi derivatívákat használnak, amelyek bármely pénzügyi piacon szabadon értékesíthetők. Az olyan szerződések, mint a határidős, opciós és swap ügyletek a bankok mérlegéből szinte teljesen megszüntethetik a befektetési kockázatokat. Azonban a nem meglévő kockázat lefedezésére szolgáló (spekulációs) swap ügyletek, opciók, a tőzsdei és a tőzsdén kívüli határidős szerződések használata növeli a bankok befektetési kockázatát.

4.1.6. Valutakockázat

A valutakockázat, amelyet árfolyamkockázatnak is neveznek, az egyik valuta árának a másikhoz viszonyított változásából ered. A nem csak hazai pénzeszközöket tartó hitelintézetek vagy nemzeti határokon átnyúló üzleti tevékenységet folytató bankok olyan valutakockázatnak vannak kitéve, amely kiszámíthatatlan nyereséget és veszteséget okozhat.

A valutakockázat csökkentése érdekében az bankoknak fontolóra kell venniük az olyan valutáknak a tartását és olyan országokba történő befektetését, amelyek erősen gyengülő valutákkal rendelkeznek.

A valutakockázat csökkenthető a fedezeti ügyletekkel (swap, határidős devizaműveletek és opciók), ami ellensúlyozza a devizaárfolyam-ingadozásokat.

4.1.7. Nyereség és jövedelemszerkezet romlása

A nyereségességi adatokban, marginokban bekövetkezett jelentős változás kockázata. Adódhat a hitelfelvevők számának jelentős változásából (csökkenéséből), rossz költségszerkezetből, de akár a rosszul meghatározott kamatokból is.

Minél nagyobb a hitel visszafizetési kockázata, annál magasabb kamatot számolnak fel a bankok, hogy fedezni tudják az esetleges veszteséget. Azonban, ha a hitelportfólió romlik, és ezt nem követi a kockázati kamatrés emelése, az rontja a nyereséget és jövedelemszerkezetet. Hasonló végeredményt okoz, ha a versenytársaknál lényegesen magasabb személyi és dologi kiadásokat enged meg a bank, ha ezt nem követi hatékonyságjavulás, akkor hosszútávon piaci hátrányba kerül.

A nyereséget és jövedelemszerkezetet folyamatosan kontrollálnia és nyomon kell követnie a banknak. A működés ellenőrzése során a bank érintett területei-

nek időszakos vizsgálatával meggyőződnek arról, hogy a kiadások és bevételek, hitelkihelyezési folyamatok és a kamatrések összhangja megfelelő.

4.1.8. Tőkemegfelelés elégségessége

Minden hitelintézetnek a működőképesség fenntartása és a kötelezettségek teljesíthetősége érdekében megfelelő nagyságú szavatoló tőkével kell rendelkeznie a végzett tevékenység kockázatának megfelelően.

A bankoknak más szektoroktól eltérően nem csak bizonyos minimális jegyzett tőkével kell rendelkezniük, hanem a folyamatos működés során a szavatoló tőkének meghatározott minimális arányt kell képviselnie a (korrigált) mérlegfőösszeghez viszonyítva. A banki forrásoldal nagy része idegen forrás (pl. betétek, bankközi és jegybanki hitel), ezért a szavatoló tőkének a kockázatok bekövetkezése esetén kell fedezetet biztosítania.

Tőkemegfelelés elégtelenségének felismerése, kezelésük módja: az egységes és prudens kockázatkezelés feltételeként az intézmény megfogalmazza kockázatkezelési alapelveit, melyet az egész szervezeten belül egységesen elvár. Az intézménynek meg kell határoznia, hogy a kockázat és a hozam milyen mértékű átváltását fogadja el stratégiai szinten, illetve, hogy a tényleges kockázatoknak mekkora a tőkeszükséglete.

A tőkemegfelelést a fizetőképességi mutatóval (szolvencia rátával) kell kifejezni. A megállapítása az alábbi képlettel történik:

Szavatoló tőke

$$[Kockázattal súlyozott eszközök + (Piaci kockázat tőkekövetelménye \times 12,5) + (Működési kockázat tőkekövetelménye \times 12,5)]$$

A szavatoló tőke számítását a 2013. évi CCXXXVII. törvény, a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról tartalmazza. A mérlegfőösszeg a számviteli szabályok által meghatározott összeg. A korrigált mérlegfőösszeg (kockázattal súlyozott kitétség) külön jogszabályban meghatározott, kockázati tényezők figyelembevételével súlyozott szorzószámok alapján kiszámított eszközök és mérlegén kívüli tételek összege.

Tőke megfelelés 8%-os szint alá csökkenés a szolvencia kritikus pontját jelöli. A szavatoló tőke (pl. jegyzett tőke) növelésével, illetve a kockázatos eszközök csökkentésével kezelhető.

4.2. Működési kockázatok

A működési kockázat összefügg a bank költségstruktúrájával és az alkalmazottak hatékony munkájával. Bázel II ajánlását figyelembe véve a működési kockázatokra a következő definíciót használjuk: Működési kockázat az emberek szándékos-ságából vagy hanyagságából, a munkafolyamatok hibás lebonyolítási eljárásából, lényeges erőforrások, rendszerek hibájából, kieséséből, vagy fizikai károsodást okozó kisebb-nagyobb külső eseményekből fakadó károk veszélye (beleértve a jogszabálysértésből adódó, de ide nem értve a stratégiai, illetve reputációs kárveszélyt). A működési kockázatok főbb csoportjai a következők:

4.2.1. Belső csalás

A bank dolgozóinak jogosulatlan tevékenysége, szélsőséges esetben a lopás és csalás (pl. tranzakciók jogosulatlan végrehajtása, szándékos téves jelentés, alkalmazotti lopás, bennfentes kereskedés). Ide tartoznak a végrehajtott tranzakciók eltitkolása (jelentés, dokumentáció elmulasztása), adat szándékos megváltoztatása, hűtlen, illetve hanyag kezelés is.

A bankok jól kialakított belső ellenőrzési és számviteli rendszere megfelelő eszköz lehet mind a hagyományos, mind az elektronikus belső csalások megelőzésére.

Jellemzően csalás miatt a bankok sokkal nagyobb veszteségeket szenvednek el, mint amennyi napvilágra kerül. Ennek az a magyarázata, hogy a bankok hírnevét csorbítaná, hogy a bank belső vagy külső csalók áldozatává vált, akár „bankroham”-hoz is vezethetne, ami még nagyobb veszteséget okozna a hitelintézetnek.

4.2.2. Külső csalás

A bankon kívüli személyek csalása és lopása, rendszerbiztonság áthágásából fakadó problémák. Például: betörés, aláírás hamisítás, számítógépes csalás, hivatali zsarolás, számla feletti ellenőrzés megszerzése hamis személyazonossággal vagy más jelszavával, jogosulatlan számlahozzáférés.

Súlyos rendszerbiztonsági hiányosság például még a banki ügyféladatoklopása és azzal való visszaélés.

A külső csalások visszaszoríthatóak az elektronikus bankbiztonság erősítésével: papíralapú feldolgozás és manuális aláírás-ellenőrzés csökkentése, feladatok digitalizálása (pl.: a pénzmosásra utaló jelek felfedezése), jogosultsági körök kialakítása és a többfokozatú személyazonosítás mind ennek a kockázatnak a csökkentésére irányul.

4.2.3. Foglalkoztatási gyakorlat és a munkahelyi biztonság

Ebbe a kockázati fajtába tartoznak az alkalmazotti kapcsolatokból eredő veszteségek, biztonságos munkahelyi környezet hiánya, diszkriminációs cselekmények (pl. munkahelyi biztonsági szabályok megsértése). Ezek a hírnévben való romlás mellett egyéni és csoportos bírósági térítésigényeket is előidézhetnek, amik jelentős költséggel járnak.

Ezért a bankok kiemelt figyelmet fordítanak a munkakörnyezet fizikai biztonságának hiányosságából adódó és az általános felelősségi körbe tartozó kárigényt eredményező események (diszkrimináció, munkahelyi zaklatási esetek, munkaegészségügyi és munkavédelmi szolgáltatások hiányosságából adódó sérülések) elkerülésére.

4.2.4. Ügyfelek, termékek és üzleti szolgáltatások

Ez a kockázat a hibás, rossz banki termékkonstrukciók alkalmazásából eredő lehetséges veszteségeket tartalmazza. A hirdetésmények, szabályzatok rossz, félreérthető vagy hiányos megfogalmazásából és aktualizálás elmulasztásából fakadó veszteségeket foglalja magában. Ide tartozik még a titoktartási kötelezettség megszegése, bizalmas információval történő visszaélés, illetve egyéb bizalmi viszony megsértése (pl. bizalmas ügyféladatok kiadása, pénzmosás, engedélyzetlen termékek eladása, szabálytalan kereskedés, illetve piaci tevékenység).

4.2.5. Eszközök fizikai károsodása

A munkaeszközök, és banki értékek nem várt romlásával és megsemmisülésével kapcsolatos kockázat. Szélsőséges esetben a bank eszközeiben katasztrófák és egyéb események (pl. természeti katasztrófák, külső forrásból származó emberi veszteségek, terrorizmus, szándékos károkozás) miatt bekövetkezett rendkívüli értékcsökkenést jelenti ez a kockázat.

4.2.6. Üzleti zavarok és rendszerhibák (technológiai kockázatok)

Számítógépes rendszerek hibájából fakadó veszteségnek a kockázata. Anyagi veszteségek mellett jelentős költséggel jár egy banknak az üzletmenet leállása hardver, telekommunikációs eszközök vagy szoftver meghibásodása miatti üzemszünetben.

Az informatikai javítási költségeken túl a banki működés leállítása, esetleges adatvesztések is jelentős veszteséget okozhatnak a bankoknak.

Vészhelyzeti és üzletmenet-folytonossági terveket kell ezért készíteni a hitelintézetek folyamatos működésének, valamint a súlyos üzletviteli fennakadások esetén bekövetkező veszteségek mérséklésére.

4.2.7. Végrehajtás és folyamatmenedzsment

Téves vagy fölösleges tranzakciók végrehajtásából, hiányos dokumentáció- és ügyfényilvántartásból származó esetleges veszteségek (pl. adatrögzítési hibák, nem teljes jogi dokumentáció, kereskedelmi partnerrel felmerülő problémák).

Jelentős károkat okozhat a hibás adatbevitel, a rossz folyamatmenedzsment (határidő vagy feladat végrehajtásának elmulasztása), hibás könyvelés, elszámolás, nyilvántartás illetve törzsadatok, referenciaadatok hibás karbantartása.

A konkrét pénzbeli veszteségen túl jelentkezhet veszteségként a nyilvánosság bizalmának elvesztése.

4.3 Szabályozási és környezeti kockázatok

4.3.1. Ország- és politikai kockázatok

Az országgkockázat a hitelkockázat egy különleges fajtája. Olyan veszteség felmerülésének veszélyét jelenti, melyet az országban bekövetkező valamilyen, az adott ország (kormányzat) által kontrollálható, de a hitelező, illetve befektető által nem kontrollálható esemény generál (gazdasági, politikai, stb.). Ha egy országban annyira romlik a gazdasági helyzet, hogy az ország nem tud, vagy nem akar külföldi valutában fennálló fizetési kötelezettségeinek eleget tenni, akkor a teljes pénzügyi szektor fizetési nehézségekkel fog szembesülni. Azonban a helyzet fokozódásával, ha az állam, mint hiteladós nincs abban a helyzetben, hogy teljesítse adósi kötelezettségeit, ott jellemzően politikai vagy társadalmi nyugtalanságok, államosítások

és kisajátítások vannak. Az országhoz tartozó kockázatba tehát azokat a kockázati elemeket kell belefoglalni, melyek nem speciálisan egy adott hitelfelvevőhöz kötődnek, hanem általában annak az országnak a politikai-gazdasági helyzetéből adódnak, amelyben a hitelfelvevő székhelye van. A szuverén kockázat az országhoz tartozó kockázat altípusa, és annak az országnak a fizetésképtelenségéből adódó kockázatot jelenti, amellyel szemben a pénzügyi szervezetnek kitétsége van.

4.3.2. Makrogazdasági politika

Az elmúlt évtizedek bizonyították, hogy a pénzügyi válságok kialakulását és következményeit nehéz előre jelezni, mert nehéz vizsgálni egy még nem létező válság nem tudott okait, vagy egy ma még nem ismert pénzpiaci terméket, piaci mechanizmust. A válságok megelőzésére azonban a makrogazdasági politika próbál szabályokat hozni.

A makroprudenciális politika egyik fő célja, hogy a túlzott kockázatvállalást megfékezze és korlátozza. Azonban előfordul, hogy a monetáris politika ellentétes hatást vált ki: a hosszú távú viszonylag alacsony kamatlábak hozzájárulnak a banki kockázat növekedéséhez. A túlzott eladósodottságnak és tőkeáttételek kialakulásának kedvez az alacsony kamatpolitika, tehát a monetáris politika a pénzügyi stabilitás szempontjából nem semleges.

4.3.3. Pénzügyi infrastruktúra

A pénzügyi infrastruktúra fejlettsége nagyban hozzájárul a bankok várható jövedelemtermelő képességéhez, kockázat tehát, ha a hitelintézetek nem szilárd jogi, szabályozási és pénzügyi infrastruktúrával rendelkező környezetben működnek, akkor jelentős veszteséget szenvedhetnek el.

A pénzügyi szektor fejlesztése több lépést foglal magában, amelyek biztosítják, hogy az intézmények stabil és életképes infrastruktúrával tudjanak pénzügyi szolgáltatásokat nyújtani.

Ennek egyik alapfeltétele például a fejlett átutalások és beszédések bankközi elszámolását végző fizetési rendszer (Magyarországon GIRO Zrt. által működtetett Bankközi Klíring Rendszer (BKR)), tőzsderendszer, illetve egyéb, a különböző pénzügyi, illetve befektetési szolgáltatók közötti saját és közvetített fizetési és értékpapír forgalom elszámolását, az ügyletek pénzben, illetőleg értékpapírban történő teljesítését lehetővé tevő mechanizmusok.

4.3.4. Szabályozási kockázat

A bankfelügyelet elsődleges szerepe az, hogy a kockázatkezelési folyamatban segítő szerepet töltsön be és figyelemmel kísérje a kockázatkezelés alapjául szolgáló törvényi kereteket.

Azonban a szabályozó hatóságok mellett, hogy megfelelő környezetet teremtenek a bankműködéshez, szabályaikkal döntő szerepet játszanak a bankok jövedelemtermelő képességének javításában vagy épp rontásában.

A szabályozási kockázat annak a kockázata, hogy a törvények és rendeletek megváltoztatása jelentősen befolyásolja a biztonságot, az üzletet, az ágazatot vagy a piacot. A kormány vagy a szabályozó szerv törvényi/rendeleti változásai növelhetik a vállalkozás működtetésének költségeit, csökkenthetik a befektetés vonzerejét, vagy megváltoztathatják a versenyképességet. A pénzügyi intézmények szabályozási kockázattal szembesülnek a tőkekövetelményekkel, a szolgáltatásokkal és termékekkel kapcsolatban.

Egyik legnagyobb hatású nemzetközi példa a Glass-Steagall törvény – amely megtiltotta a kereskedelmi bankoknak, hogy vállalati értékpapírokat vásároljanak, illetve garantáljanak (underwriting) –, ami valóban megakadályozza, hogy a bank bizonytalan teljesítményű vállalatok értékpapírjait vegye meg, de egyúttal csökkenti annak lehetőségét, hogy diverzifikálja hitelportfólióját.

A kamatláb szabályozás is befolyásolja a bankok nyereségét, ezáltal kockázatot jelent. Magyarországon (2018-ban) pénzügyi intézmény nem nyújthat olyan kölcsönt, amelynek teljes hiteldíjmutatója 24 százalékponttal több, mint a jegybanki alapkamat. Hitelkártya szerződéshez vagy fizetési számlához kapcsolódó, valamint – a gépjárművek kivételével – a tartós fogyasztási cikkek megvásárlásához és szolgáltatások igénybevételehez nyújtott kölcsön THM-je legfeljebb 39 százalékponttal haladhatja meg az alapkamatot.

Ebből kifolyólag a pénzügyi intézmények szabályozási kockázattal szembesülnek, amelyek olyan eseményekből eredhetnek, mint például a díjszabás központi megváltozása, ami megnehezítheti az üzleti tevékenységet.

4.3.5. Pénzügyi vagy banki válság

Pénzügyi válságok vagy más gazdasági ciklusok kockázata, amelyek hátrányosan befolyásolják a bank nyereségét.

Az üzleti vagy gazdasági ciklus csúcsa és mélypontja között a hitelfelvevők visszafizetési hajlandósága csökkenhet, ami alacsonyabb nyereséget és a jövőbeni hozamokkal kapcsolatos bizonytalanságot okoz.

Általánosságban a ciklikus kockázatok rendszerszintű kockázatok, amelyek nagymértékben befolyásolják a piacgazdaságot, védekezni ellenük rendkívül nehéz.

A banki válság ellenállóságát azonban javítja, ha az országok között diverzifikálja a hitel és betét portfólióját, valamint olyan ágazatokat részesít előnyben, amik kevésbé korrelálnak a gazdasági volatilitással. Ezek például a gyógyszeripari, élelmiszeripari, az erőforrásokra, a vízre és a gázra összpontosító iparágak. Ezzel ellentétben növeli a bank a pénzügyi válság kitettséget, ha luxuscikkekre, szórakoztatásra és szabadidőre összpontosító, azaz a gazdasági növekedésnek kitett ágazatokra koncentrál csak.

4.4. Kockázatok kezelése a treasury menedzsmenttel

A treasury menedzsment egy rendkívül specializált banki terület, amely a banknak, illetve a private ügyfeleknek, az intézményi és vállalati ügyfeleknek kezeli a likviditását, és kontrollálja azok működési, pénzügyi kockázatát. A treasury menedzsment végzi a főbb befektetési és finanszírozási tevékenységeket: kötvényekkel, valutákkal, pénzügyi derivatívákkal kereskedhet és a kapcsolódó pénzügyi kockázatokat kezeli is.

A legtöbb banknak teljes szervezeti egysége van a treasury menedzsmentre. Egészen a közelmúltig a nagyméretű bankok voltak az elöljárók a treasury szolgáltatások biztosításában. Ugyanakkor a kisebb bankok egyre inkább elindítják és/vagy bővítik treasury funkcióikat és kínálatukat, mivel a jelenlegi alacsony kamatkörnyezetben a megtakarítók egyre inkább igénylik a hagyományos betétek helyett a magasabb hozamú (és kockázatos) pénzügyi termékeket.

4.5. Irodalomjegyzék

- Gálfalvi Géza, Kovács Erika, Palasikné Kirschner Dóra, Seregdi, László (2016):
Kommentár a hitelintézeti törvényhez. Kiadó Wolters Kluwer Hungary.
ISBN: 978-963-2956-01-5
- MNB (2018a): Magyar Nemzeti Bank Pénzügyi és stabilitási jelentés 2018. 11. 29.
<https://www.mnb.hu/letoltes/penzugyi-stabilitasi-jelentes-prez-20181129.pptx>
- MNB (2018b): Magyar Nemzeti Bank Adósságfék szabályok <https://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozlomenyek/2018-evi-sajtokozlomenyek/az-mnb-az-adossagfek-szabalyok-modositasa-val-is-osztonzi-a-fix-kamatolasu-lakashitelek-ternyereset>
- Varga József, Parádi-Dolgos Anett (2014): Bankok, pénzintézetek. In: Parádi-Dolgos Anett (szerk.) Gazdasági és vállalkozási ismeretek. 230 p. Kaposvár: Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Kar, 2014. pp. 174-227. ISBN: 978-963-9821-69-9
- Van Greuning, Hennie; Brajovic Bratanovic, Sonja (2009): Analyzing Banking Risk. ISBN: 978-0-8213-7728-4 , <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-7728-4>
- MNB 11/2017. (XI.06.) számú ajánlás: A Magyar Nemzeti Bank 11/2017. (XI.06.) számú ajánlása a hitelkockázat méréséről, kezeléséről és kontrolljáról <https://www.mnb.hu/letoltes/11-2017-hitelkockazati-ajanlas.pdf>